

Ostvareni ideali (II)

Prikaz života i rada dr. Lj. Marakovića o 110. obljetnici rođenja

Vladimir LONČAREVIĆ

Sažetak

Katolička vjera bitno je obilježila cijeli život i rad dr. Ljubomira Marakovića. Prve snažne prosjeve svoje vjere iskazao je već u svojim pjesničkim prvijencima. Djelatno pak s katoličkih pozicija djeluje uređujući đlačku Luč, a poslije i kao urednik revije Hrvatska Prosvjeta. K tomu, tijekom godina svog javnog djelovanja prihvatio se i važnih dužnosti u hrvatskom katoličkom pokretu – jedno vrijeme i kao predsjednik poznatog Seniorata – a u teškim sukobima između dviju struja katoličkog pokreta, iako dosljedno ostavši domagojac i senior, djelovao je pomirljivo, u težnji da se sukob što prije smiri i završi. Uza sve to, često je kao pisac nastupao s katoličkih pozicija, u prvome redu kao promicatelj i utemeljitelj hrvatske katoličke estetike.

2.3. Katolički rad i politička uvjerenja¹

Ljubomir Maraković, kako smo vidjeli, već je kao gimnazijalac imao znanjem izvrsnu, a uvjerenjem čvrstu kršćansku vjeru, koju je tijekom života samo usavršavao i nadograđivao. Nakon svršetka gimnazije, dolaskom na studij u Beč odmah dobiva prigodu žar svoje vjere ponajbolje rasplamsati. I rasplamsao ga je u vatru koja neće jenjati ni ugasnuti – u svojoj pisanoj riječi grijati će i rasvijetljivati mnoge, toliko više koliko su tmine budućnosti bile mračnije i teže – prihvaćajući se, k tomu, brojnih dužnosti u katoličkim društvima, sve do najzahtjevnijih i najodgovornijih.

Nakon što se u prvim studentskim danima mnogo angažirao u Luči i hrvatskom katoličkom đlačstvu, nakon utemeljenja Kraljevine SHS, piše Ivo Sečkar, »bio je vrlo angažiran u 'Jugoslavenskoj katoličkoj đlačkoj ligi'(...), domagojci² su ga smatrali svojim inspiratorom, a neko je vrijeme bio pred-

1 Nastavak istoimenog poglavlja iz prvog dijela članka koji je objavljen u: *Obnovljeni život* 2 (52) 1997., str. 181–195.

2 Hrvatsko katoličko akademsko društvo »Domagoj« utemeljeno je u Zagrebu 10. studenoga 1906. Prvi predsjednik bio je Ferdo Pavelić. Ime je društvu dao Fran Binički, kako tvrdi u svojoj knjizi *Moje tamnovanje* (str. 10) (usp. Jure Krišto, *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850–1918.*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1994., str. 226.) Kao član paralelnog društva »Hrvatska« u Beču, upravo je Maraković poslao zanosnu poslanicu kolegama u Zagrebu, koja završava ovim riječima: »Mili 'Domagoj'

sjednik (još uvijek tajanstvenog) Seniorata,³ koji, tražeći autonomnost unutar Katoličke akcije, neovisno o hijerarhiji poduzima i politizirane akcije 'za rekristijanizaciju domovine' «.⁴

Na to razdoblje katoličkog rada u najužem smislu riječi Maraković se osvrnuo u članku o Đuri Sudeti, napisanom o desetoj obljetnici pjesnikove smrti: »Ove godine navršilo se trideset godina otkako je osnovano hrvatsko katoličko akademsko društvo 'Domagoj' u Zagrebu, koje je postalo stjecištem i žarištem mladog katoličkog pokreta u nas. Istina, 'Domagoj' nije bio prvi i najstariji. Tri godine prije osnovana je 'Hrvatska' u sveučilištu u Beču(...) Tokom vremena čitav se rad prenio u Zagreb i razgranao po svim hrvatskim krajevima, gdje god je bilo đaka, akademičara ili srednjoškolaca. Dok se u Beču moglo raditi samo posredno, tj. pismeno, izdavanjem đačkog lista *Luč* te različitih knjiga brošura i letaka, u Zagrebu se odmah moglo začeti u sve krugove naroda, poticati na obilatiji i plodniji rad u društvima koja su dotad već postojala, a osnivati nova društva za potrebe katoličkog pokreta u smislu gesla Pija X.: 'Sve obnoviti u Kristu' (...) Videći pred sobom divski zadatak – preporod hrvatskog naroda u katoličkom duhu, oduševljeni su mladići pohitili svim silama da ga ostvare.«⁵

Kao senior sudjelovao je u radu »Domagoja«, među ostalim i kao predavač na njihovim literarnim sijelima, osobito u »Leonovoj sekciji«, u kojoj su se razglabale teme iz humanističkih znanosti, a katkad i predsjedna njihovim sastancima. Sudjeluje na raznim katoličkim tečajevima, osobito ferijalnim Jugoslavenske katoličke đačke lige, i kongresima.⁶ Organizator je i duhovnih vježbi, primjerice onih 26. kolovoza 1922. u Đakovu.

pozdravljamo od sveg srca kao tračak zore i drag zalog opravdane nade u bolju budućnost, pozdravljamo ga kao dostojna i vjerna nasljednika svoga slavnoga imenjaka, pozdravljamo ga kao junačkoga druga i pobratima, i pružamo mu bratsku desnicu, da ruku o ruku, rame uz rame s 'Hrvatskom' hrabro i neustrašivo stoji na bedemu pod svetim geslom: 'Za vjeru i dom!'« (usp. »Jubilarna i kongresna godina. Trideseta godišnjica akademskog 'Domagoja'«, *Luč* XXXII/1936–1937., 1., 2 (prema *Luč* II/1906–1907., 3.)

3 »Na Bijelu nedjelju 30. ožujka 1913. održana je u Ljubljani konstituirajuća skupština Hrvatskoga katoličkog seniorata, koji je prema nacrtu biskupa Mahničica postao vrhovni organ katoličkoga omladinskog pokreta«, piše Petar Grgec u knjizi *Rudolf Eckert*, HKD Sv. Jeronima – Zvona, Zagreb–Rijeka 1995., str. 214. Među utemeljiteljima je bio i Maraković (str. 215). Za predsjednika Seniorata izabran je na Prvoj glavnoj skupštini u Zagrebu 3. i 4. rujna 1928. S dužnosti je odstupio 22. svibnja 1933.

4 Ivo Sečkar, *nav. čl.*, 285.

5 »Đuro Sudeta«, *Kalendar Gospine Krunice* 1938., 38.

6 Dnevnik, potom tjednik i polutjednik *Narodna Politika* te dnevnik *Hrvatska Straža* redovito su izvješćivali o djelovanju katoličkih društava, uglavnom pod naslovom »Katolička Akcija«. Bilježimo samo nekoliko tema Marakovićevih predavanja: »Suvremena katolička literatura« (1926.); »Cilj i smisao katoličkog đačkog pokreta« (na velikom sastanku JKĐL u Dubrovniku, 22–25. srpnja 1926., na kojemu je počasni predsjednik); »Savremene pojave u katoličkom pokretu« (na domagojskoj skupštini 29. svibnja 1926.); »Naš pokret u svojim estetsko–umjetničkim smjernicama« (na kongresu Hrvatskog katoličkog đastva u Splitu 25. srpnja 1927.); »O svjetskoj katoličkoj književnosti« (prosinac 1927.); »Organi-

Često putuje i sudjeluje na međunarodnim sastancima. U proljeće 1921. sudjeluje na katoličkim konferencijama u Konstanzu, a kao predstavnik Jugoslavenske katoličke đlačke lige, koja je od g. 1926. predstavljala samo hrvatske katolike, sudjelovao je u travnju 1922. u radu *Union catholique d' etudes internationales* – Katoličkog udruženja za studij međunarodnih pitanja u Fribourgu (Švicarska), a poslije redovito i u radu međunarodne katoličke udruge *Pax Romana* – s kojom se povezao još dok je bio stipendist (francuski jezik) u Parizu – prvi put u Fribourgu godine 1931, a potom i drugdje,⁷ o čemu je iscrpno izvješćivao u *Luči* i *Hrvatskoj Straži*, poslije se probivši u njezin vrh.

Sav taj silan angažman morao ga je dvadesetih godina neizbježno dovesti u žarište ondašnjih unutarkatoličkih sukoba između orlova i domagojaca, u kojemu se silom prilika našao nasuprot svom učeniku, kojega je nadahnuo na katolički rad, vođi hrvatskog orlovstva – dr. Ivanu Merzu.⁸ Bio je jedan od sudionika neuspjelog pomirbenog sastanka u jesen godine 1926. kod biskupa Bauera i Akšamovića, na kojemu je uza nj sa seniorske, odnosno domagojske, Liginе strane bio još dr. Marije Matulić, a s orlovske njihovi vođe dr. Ivan Protulipac i dr. Ivan Merz.⁹ Rascjep se međutim nije dao izbjeći, pa su međusobni napadaji

zacija i rad 'Mladih Junaka'« (26. srpnja 1928. na Korčuli); »Socijalna književnost« (tečaj katoličkog đlavstva na Hvaru 21. kolovoza 1934.); »Tehnika intelektualnog rada« (ljetni ferijalni muški tečaj u Makarskoj 30. srpnja 1935.) i dr.

- 7 Maraković je sudjelovao na ovim kongresima *Pax Romanae*: Fribourg 1931., Bordeaux– Lourdes 1932., Luxemburg 1933., Rim 1934., Prag–Bratislava 1935., Salzburg–Celovec 1936., Pariz 1937., Bled–Ljubljana 1938.
- 8 Usp. Dragutin Kniewald, *Sluga Božji Dr. Ivan Merz*, Župski ured Sv. Petra, Zagreb 1988., 39. Vrlo lijepo mladi Merz piše o svom profesoru, pa, među ostalim, nalazimo i ovu sažetu karakterizaciju: »Prekjučer sam dobio Ljubino pismo. Izvanredno me veselilo. Kad sam ga čitao, kao da sam ga pred sobom vidio, njega mila, uvijek oduševljena. Takvi nam ljudi nedostaju, jer oni vjeruju u boljitak, oni u svemu lijepom uživaju, za sve se (dobro) oduševljavaju. On nije hladni i učeni analizator, nego čovjek pun Boga, bar teži da bude takav. Njegovi su nazori o umjetnosti sjajni, ako još i nisam načistu s njim.« (67).
- 9 Usp. *Orlovstvo i prilike u katoličkom pokretu*. (Tiskano kao rukopis. Za striogo internu uporabu.), Zagreb 1927., 11. O tom događaju Maraković je zapisao sljedeće sjećanje: »Na jednoj od onih sjednica tužne uspomene kada su se dvadesetih godina pod predsjedanjem pok. nadbiskupa Bauera vodile diskusije o sporu između tadanjeg orlovskog vodstva i staroga našeg katoličkog pokreta, Merz je, sjedeći meni nasuprot 's onu stranu barikade', u plemenitosti svoga srca osjetio tragiku te situacije i, sa suzama u očima, izjavio da duboko žali taj kobni spor, jer sam ga ja priveo vjerskom životu. Ali treba znati da ni njega ni njegovih drugova nikada nisam 'pridobivao' za katolički pokret, jer to nisam ni mogao činiti kao njihov profesor. Znam samo da su me svi oni voljeli (...)« Šime Lukin, »Borac s bijelih planina« (Lj. Maraković: Napomena), *HP XXV/1938.*, 7–10, 339. Koliko je međutim trpio zbog tih sukoba, to mogu predstaviti ove riječi: »(...) nismo li često u tzv. disciplini intrasingentno sitničavi; nismo li u svomu znanju više uobraženi megalomani nego li solidno obrazovani budući katolički inteligenti; nismo li u svojim odlukama i postupcima često autoritativno nesnošljivi, bezobzirni, nametljivi i arogantni (...) Nismo li suviše oho-

i optužbe nastavljeni. Među ostalim, kada je u proljeće g. 1927. Seniorat u jednom anonimnom članku u sarajevskoj *Vrhbosni* (»Hrvatski katolički pokret«, XLI/1927., 4/5., 65–72) bio optužen za izdaju Mahnića, odnosno za »skretanje« s puta Hrvatskog katoličkog pokreta koji je Mahnić zamislio – za što je posebice bio okrivljen pokojni ideolog HKP–a dr. Petar Rogulja – a unutar koje je bila i optužba za »skretanje« u estetici, u kojoj je izravno spomenut Grgec, a neizravno, razumije se, i Maraković – upravo je on bio sazivač »protestnog sastanka članova Hrvatskog katoličkog pokreta« 27. svibnja iste godine. Ustao je u obranu Roguljine časti, sastavivši na kraju i rezoluciju, koja je prihvaćena. Bio je to dakle težak rascjep, no i tada je Maraković, unatoč sukobu na rubu svađe, zadržao potrebno poštovanje prema protivniku, priznajući da istina »(...) u svojoj potpunosti nije ni na jednoj ni na drugoj strani(...)«. ¹⁰

Kada je riječ o Marakovićevim političkim uvjerenjima, tada se samo djelomice, odnosno samo ako imamo na umu stranačko bavljenje politikom, možemo složiti s time da je Maraković bio apolitičan, »katkad i do naivnosti«. ¹¹ No za nj svakako vrijedi karakterizacija da je bio »čvrst i čist katolik, hrvatski patriot južnoslavenske usmjerenosti, ekumenske širine, otvorenosti i kršćanskog univerzalizma«, ¹² što je ocjena uostalom sasvim u skladu s njegovom ocjenom o Hrvatima kao »romantičkim idealistima«. ¹³ Neprijeporno

li, ogradiivši se od drugih kulom svoga često uobraženoga katolištva, koje nas ne priječi da budemo onako usput neiskreni, svadljivci, zlobni do nesmišljenosti. Kakvi smo često u našim polemikama? – Zar se tu ne očituje prije zluradost i pakost, nego istinska želja, da popravljajući drugoga popravimo i sebe, i da naše riječi djeluju kao svjetlo u tami, kao melem na rani?« (»Za našu ekspanziju«, *Luč* XXII/1926–1927., 8, 136.)

10 Ivo Sečkar, *nav. čl.*, 292. Dr. Vitković u spomenutom će razgovoru ustvrditi da je »Maraković bio jedan od onih seniora, odnosno domagojaca, koji su bili svijetle ličnosti, koji nije pokušavao preko Seniorata sebe afirmirati, već je želio sebe staviti u službu Crkve, napose socijalnog nauka, u službu dobra svoga naroda. On nije bio čovjek fronte, premda je imao svoje uvjerenje i usmjerenje. Bio je tolerantan, otvoren, no nije bio povodljiv i zato je ostao osoba dostojna poštovanja i za one koji nisu mislili kao on. Radi svojega usmjerenja nije druge napadao ni dolazio u sukobe koji bi bili radikalni i nekršćanski.« Ivo Bogdan je pak ovako okarakterizirao njegov rad u Senioratu i samog Marakovića: »Bio je po naravi dobrohotan, a njegova široka kultura činila ga je tolerantnim protivnikom svakog ekstremizma. Kao takav djelovao je Maraković i na istaknutom položaju dugogodišnjeg predsjednika Katoličkog Seniorata (...) Maraković je bio dospio na čelo Seniorata zbog svoga velikog ugleda u svojstvu jednoga od osnivača pokreta, ali nadasve radi osobnih svojstava lojalnosti i duboke ljudske simpatije (...) Maraković, kao i svi istinski intelektualci, bio je za najširu slobodu opredjeljivanja u svim pitanjima, koje neophodno postavljaju na dnevni red promjene vremena i prilika. Kao čovjek solidne humanističke formacije i širokih pogleda, nije mogao biti drugo nego protivnik ekstremnog nacionalizma u vremenima, kad su u inozemstvu stradali od razularenog nacionalizma toliki katolički javni radnici, koje je osobno poznao, cijenio i volio« (*nav. čl.*, 142–143.).

11 Ivo Sečkar, *nav. čl.*, 279.

12 *Isto*.

13 »Pisci, knjige i čitaoci«, *HP* XXIII/1936., 8, 335.

je da je bio legitimist. Poštivao je svaku vlast, ali se nije ustručavao usprotiviti onim pojavama koje je držao štetnim za hrvatski narod i katolištvo, budući da je Hrvatsku držao eminentno katoličkom zemljom.¹⁴

Prvi svjetski rat doživio je kao veliku kolektivnu tragediju čovječanstva, ocijenivši, kako je pisao Merzu, da to »vrijeme nije veliko«, no »događaji su svakako veliki«. ¹⁵ Upravo katoličkom pokretu rat i poratne godine donijele su najveće gubitke, ponajprije duhovne, koje je najteže primio. O tome nalazimo njegovo razmišljanje u spomenutom članku o Sudeti: »Mnogo ih je palo, nestalo ili izginulo od starijeg, srednjeg a i najmlađeg pokoljenja tih godina; mnogi su godinama čamili u zarobljeništvu ili zatočenju. Ali to još uvijek nisu bili najteži gubici. Najbolniji je bio nestanak onih koji su se izgubili u vrtlogu tih strašnih godina, a napose u užasnom kaosu koji je nastao za prvih poslijeratnih godina. (...) Ljudi kojima kroz četiri godine nije bilo dopušteno gotovo ništa što znači lična sloboda i pravilan razvoj nisu sada pitali ni za onaj koji ostaje nepokretljiv i nepomičan, pa da se stubokom preokrene i čitav svijet: zakon Božji«. ¹⁶

Suvremene političare, čini se, nije osobito cijenio, ali je imao simpatija za neke, među kojima, zanimljivo, i za Mussolinija. ¹⁷

Maraković je naime malokad iznosio svoja politička stajališta, pogotovo ne stranačka. Ipak, kao senior, a poglavito u godinama kada je obnašao dužnost predsjednika Seniorata (1928–1933), a to su godine snažnih političkih previranja u tadašnjoj državi, kao i previranja u Hrvatskom katoličkom pokretu, kada je i te kako trebalo znati hodati »po rubu«, što nije bilo moguće a da se nije vodila briga o tadašnjem političkom okružju, pokazao je da zna politički ekvilibrirati. Ono što se pak može razvidjeti iz njegovih radova jest svojevrsni prijelaz s južnoslavenskih pozicija na čisto hrvatske. Čini se da je ubojstvo hrvatskih zastupnika i ranjavanje te potom smrt Stjepana Radića i na nj djelovalo kao i na mnoge Hrvate, naime u smislu svojevrsnoga otrežnjenja od jugoslavenskih iluzija. Tako Maraković, pišući o romanu Kamenka Subotića *Morski galeb*, finom ironijom ističe i svoje hrvatstvo, ali i više sve ono što zapravo misli o politici koja je uzrokovala Radićevo ubojstvo. Subotić naime, pišući o Novom Sadu, izostavlja s popisa njegovih žitelja Hrvate. »Karakteristično je«, piše na to Maraković, »da su u tom popisu izostali Hrvati. Bez sumnje će se mnogima nakon 20. lipnja 1928 činiti da su s pravom izostali. No, moje je skromno mišljenje, da baš prolivena krv – pa uz ma kako odvratne okolnosti – donosi sankciju za moralna osvajanja. Ju-

14 »Ombra di Dante«, *HP VII/1920.*, 23.

15 D. Kniewald, *nav. dj.*, 43.

16 »Đuro Sudetak«, *Kalendar Gospine Krunice 1938.*, 39.

17 »Carstva su propala, svjetovi su se srušili, a Pašići, Pribičevići, Radići i dr. preobukli su samo kapute« (»Karakteristika današnje generacije«, *Luč XXV/1929–1930.*, 1, 5.). O Mussoliniju pak piše: »Da nije Mussolinija, koji je čovjek zrelih godina i izgrađenog karaktera, te ima momentalno mozak za sve tisuće ostalih fašista(...)« (*Isto*, 4).

naci ne običavaju uzmicati s mjesta koja su natopili svojom krvlju. Pa ako to gdjetko danas ne zna, znali su to stari Hrvati, oni koji su ginuli oko Jajca, Udbine, Modruša, Siska pa i Beograda. I možda zanimljiv autorov san o 'jednoj velikoj mističkoj naciji, čiji se vrhovni moral sastoji u verovanju u carstvo nebesno' (81.) nije uopće ni izvediv bez ovoga hrvatskog junaštva, koje je sasvim drugo od beogradskog ratništva(...)»¹⁸

Maraković je međutim i prije, već 1912. godine, kada su hrvatski krajevi još u okviru Austro-Ugarske Monarhije, osjećao potrebu da se i u hrvatskoj književnosti nađe otporna točka vidovdanskom mitu. Stoga, pišući o Nazorovim *Hrvatskim kraljevima*, konstatira: »Hrvatski kraljevi su odgovor hrvatskoga pjesnika na fragmente srpskoga Vidovdanskog hrama. Njima je Nazor pokazao jasno, da naše kraljevsko doba ne zaostaje za Kosovom ni malo po silnoj tragici, koja je kadra da se prelije u intenzivan umjetnički izražaj i stvori djela vječne ljepote. U njegovom pjesničkom djelu buknuo je poput silna požara ponos imena hrvatskoga(...) Kod Nazora nije isticanje imena hrvatskoga retorika, parada, fraziranje kao kod nekih naših prijašnjih liričara; on ga upotrebljava samo na posebnim mjestima i kao poseban adjektiv, koji označuje nešto čvrsto, snažno, gvozdeno, ponosno; nešto što se ne da, što strada, ali se ne predaje. A kako ta poraba tjera čovjeku krv u žile!«¹⁹

Ako bismo željeli okvalificirati Marakovićevo domoljublje, tada možemo jednostavno reći: ljubio je svoje ne mrzeći druge. »Ne mrzim Srba«, zapisat će usred drugoga svjetskog rata, »niti sam ikada išta osnivao na mržnji«.²⁰ No nije se ustručavao prosvjedovati protiv srpskog majoriziranja, nekulture i brutalnosti, što se nerijetko očitovalo i u književnosti, primjerice godine 1932. u povodu srpskoga prijevoda knjige Paula van Tieghema *Pregled isto-*

18 »Romani našeg vremena«, *HP XV/1928.*, 7–8, 171–172. Sličnu kritiku uputit će srpskim piscima godine 1931. u povodu Čosićeve knjige *Deset pisaca, deset razgovora*, u kojoj je, među ostalim, naviješteno »da će se jugoslavenska književnost stopiti. Ona se već stapa. Pobjediće Beograd i stilom i daljim razvojem pravopisa«, na što Maraković odgovara: »Nakon ovoga, pitam javno i otvoreno g. Čosića i njegovih deset pisaca, u ime koje i kakve rase i kojega i kakvog naroda izvjesni beogradski listovi napadaju zagrebačke književne listove da su separatistički, netrpeljivi itd.? (...) Nakon ovoga, mislim da je svakomu jasno, gdje i kako zapinje misao narodnog jedinstva. Knjiga je štampana u Kraljevini Jugoslaviji, godine Gospodnje 1931.« (»Deset pisaca ili novi razgovor ugodni naroda slovenskoga«, *HP XVIII/1931.*, 8/9, 198.)

19 »Nazorovi 'Hrvatski kraljevi'«, *Luč VIII/1912–1913*, 7–8, 178–179.

20 »Razgovor ugodni o Viatorovu časakanju«, *Spremnost II/1943.*, 79, 12. Zanimljivo je navesti i njegovo opažanje o mentalitetu srpskog pučanstva u Bosni. »U mjestu gdje sam započeo svoj samostalni život kao nastavnik uvijek bi pravoslavne kuće, koje bi slavile krstnu slavu, izviesile srbsku zastavu (...) Tako su oni obilježavali točno što je njihovo i nitko se izvan te 'demarkacione linije' nije zvao ni Jovan ni Jovanka, a ni Vukosava.« Ovdje je riječ o polemici s Vojmilom Rabadanom (Viatorom) o srpskim imenima kao hrvatskim. Maraković naime prigovara Rabadanu što je djevojku Vukosavu prikazao kao hrvatsku djevojku, a ona to imenom ni ponašanjem nije. Upozorava i na Dinka Šimunovića, koji je srpskim imenima kao hrvatskim u svojim djelima »stvarao onu pometnju pojmovna koja se – redovno na našu štetu – nazivala 'narodnim jedinstvom'«. (*Isto.*)

rije evropske književnosti od renesanse do danas, kada se okomio na prevoditelja Milana Markovića, koji je u knjigu nabacao silesiju srpskih pisaca na račun hrvatskih i slovenskih, i to bez estetskih kriterija. Reagirao je na slična podmetanja i o pitanjima jezika. Znao se naime zaletjeti i na jezikoslovno područje, osobito ako je hrvatski jezik, ali i srpski, trebalo obraniti od nezgrapnih jezičnih nasrtaja i vulgarizacije načela »piši kako govoriš«, primjere, u povodu izlaska *Knjige o Nemačkoj* Miloša Crnjanskoga.

Stranačkom se, dakle, politikom ni agitacijom nije bavio, ali je stajao uz interese hrvatskog naroda. Utoliko je neobičnija točka iz njegova životopisa da je naime na izborima 5. svibnja 1935. dao glas Jevtiću, a ne Mačeku. Dakako, bio je to više nego dobar naboj za napadaje na nj, čime se, među ostalim, i Krleža obilno koristio. Zašto je tako učinio? Glasovanje je bilo javno, a Maraković je bio državni službenik. Glasovati u tim okolnostima za Mačeka značilo je riskirati premještaj u posljednju zabit, što bi ujedno značilo kraj svega njegova javnog rada, u prvome redu uređivanja *Hrvatske Prosvjete*, koja je bila ključ njegova kulturnog rada, ali i središnji literarni organ hrvatskih katolika. Jamačno u tome valja tražiti razlog toj njegovoj glasačkoj odluci, zbog koje je nesumnjivo pretrpio mnogo gorkih časova.²¹

U pomaku prema sve jasnijem uviđanju naravi prve jugoslavenske države dočekao je i uspostavu Nezavisne Države Hrvatske. O tome kako je primio novu stvarnost nemamo izravnog svjedočanstva. Ali, nastanak Nezavisne Države Hrvatske dočekao je zacijelo ne u osobno sjajnom raspoloženju: ta *Hrvatska Prosvjeta* upravo je, u veljači 1941., usahnula s posljednjim trobrojem za godinu 1940. Svoj spisateljski rad u to vrijeme ograničuje uglavnom na kazališne kritike u *Hrvatskom Glasu*, i poslije u *Spremnosti*, te ostaje usmjeren na profesuru i predavanja u Pučkom sveučilištu. No, s vremenom sve će odrješitije pisati glede obrane hrvatskih nacionalnih interesa, i to, zanimljivo, već prema kraju rata.²²

21 Godine 1936. osobito ga je teško difamirao Mato Hanžeković u *Hrvatskom Dnevniku*, ne propustivši mu spočitnuti i to glasovanje. Evo kako ga brani jedan od njegovih prijatelja u *Hrvatskoj Straži*: »U času najoštrijeg progona režima Pere Živkovića, JNS i Jevtića on kao državni činovnik nije tajio da je hrvatski književnik, stalno je surađivao u hrvatskim listovima, sjedio u odboru Matice Hrvatske, kad je to bilo vrlo opasno, držao predavanja i govore na priredbama hrvatskih kulturnih društava o Šenoi, Nehajevu i dr. koja su često bila burna manifestacija hrvatske misli i uvijek bio u opasnosti da izgubi kruh. Sve je to radio iako se politikom nije nikada bavio i nikada se nije nametnuo kao politički mentor.« U tom je kontekstu glasovanje za Jevtića »jedini stvarni prigovor dru Marakoviću«. (Usp. »Nekulturni ispad u 'Kulturnoj kronici'«, *HS VIII/1936.*, 176, 3.).

22 »Po ne znam koji put u svojoj poviesti Hrvatska doživljuje svoju čudnu sudbinu na razkršću rasa, jezika i svjetova. Ona nema fronte, ali je čitava pretvorena u bojište; ona nema velikih poviestnih bitaka, ali je čitava natopljena krvlju svojih sinova; ona je opustošena i iscrpljena, ali u isti mah ključa neobičnim bogatsvom životvorne snage. U najtežim prilikama, u oskudici tolikih materialnih sredstava, ona je stvorila svoju nezavisnu državu, ona je izradila tolike uredbe, potrebne za obstanak države, ona se izkopala i prokopala kroz Scilu i Karibdu političkih, gospodarskih i obćih ratnih zapreka i poteškoća.« Tako

Maraković se svojim hrvatstvom nije busao u prsa, ali nije ni skrivao svoja uvjerenja, smatrajući da je beznačajan čovjek čije se uvjerenje ne bi vidjelo iz onoga što piše. Tražio je etički stav temeljen na kršćanstvu, držeći to osnovnom legitimacijom hrvatstva. Dakako, to ga je, kao i srbovanju, suprotstavljalo i ljevičarenju, pa se znalo dogoditi da je, primjerice, Krleži, prigovarao njegove crvene aluzije ili pak to što je svojedobno usred Zagreba pisao ekavski, no nikada nije dopuštao da to utječe na njegov estetički sud. Pišući pak kazališne kritike, znao se »očేశati o sugestije« stajaćeg partera u Narodnom kazalištu, uz primjedbu da taj sud »propagandom« opijene mladađarije »sa svojim 'marksističkim' interpretacijama literature ne može niti za koga biti mjerodavan«. ²³ Budući da je kao čovjek koji je imao punu širinu pogleda u svijet, kao čovjek velike izobrazbe i istančane kulture, nije trpio nikakvu zasukanost i isključivost, pa ni hrvatsku i katoličku. Dapače, jadao se nad tim što su »katolici(...) sve moderne pjesnike i književnike proglasili bezbošćima, u koje se ne smije ni taknuti, a kamo li, da se šta od njih nauči«. ²⁴ Držao je naime da »katoličko mišljenje nije nikakav partikularistički ghetto, nego da se ono uklapa u jednu jedinstvenu cjelinu čitavog našeg nacionalnog života sa svim onim što je u njemu pozitivno, dobro, pošteno, valjano i trajno. Svakom pravilnom sudu lojalno priznajem vrijednost i o nj hvatam svoj rad kao o čvrstu kariku, jer nemam nipošto prepotentnih ambicija (koje su kod nas toliko česte), da smatram sebe začetnikom svega, kao da o svemu mogu ja sam prvi i najbolje i jedino ispravno govoriti«. ²⁵ Ne manje međutim zahtijevao je također i od katolika »priznati se katolicima i u književnosti«. ²⁶ Reći će dapače da »potpuno prešućivanje vjere nije(...) svjedodžba o osobito duboku shvaćanju života u pisca«. ²⁷

2.4. Pisac, urednik i prevoditelj

Jednako kao svoje profesorsko zvanje, tako je Maraković i svoj rad pisca i urednika upravo proročki zacrtao kao gimnazijalac početkom godine 1902. u programatskoj pjesmi *Allons, enfants!*, osobito u trećoj i četvrtoj kitici:

»Stanite, braćo! Nij' vrijeme više,
Oštar sad da zas'jevne mač:
Krvlju pov'jest ne će da piše,
Ne ječi sv'jetom ranjenih plač –

piše godine 1944. u članku »Današnja hrvatska književnost« (*Hrvatski krugoval* IV/1944., 52, 3.), te zaključuje kako ukupne književne prilike »s (...) ponosom nas mogu izpuniti ove tri godine, koje znače ujedno Kalvariju i uzkrnuće hrvatske narodne sviesti».

23 »Dramska sezona. Strani repertoar«, *HP* XXII/1935., 8, 229.

24 »Crteži iz francuske književnosti: 'La Chatredrale'«, *Luč* VIII/1912–1913., 11/12, 250.

25 »Tendenciozna kritika«, *HP* XVII/1930., 5, 116.

26 »Književno pitanje«, *HS* VIII/1910., 635.

27 »Ljudi naših dana, Esej o savremenom hrvatskom romanu«, *HP* IV/1917., 170.

*Pušku sad na klin! Pero u ruku!
I papir b'jeli; mač sad u tok!
Perom sad bi pisat naroda muku,
Zatirat' tuđi otrovni sok!»²⁸*

I u spomenutom nagrađenom radu *Moji ideali* on obznanjuje taj svoj cilj. Njegova ljubav za hrvatsku mladež ne može završiti radom u jednom razredu već »obuhvaća svu hrvatsku mladež, pa hoće, da ju tako i njegovo djelovanje obuhvaća. Pišući knjige najprije o svom, a zatim u drugim predmetima po mladež korisnim sa jedino pravog vjerskog katoličkog stanovišta, gleda on koristiti svim onima, do kojih mu ne može živa riječ doprijeti.«²⁹

O svojim spisateljskim počecima sam Maraković će pisati u članku *Pred dvadeset pet godina* godine 1929. ovo: »U drugom razredu osnovne škole napisao sam dramu *Poderani kragen*; u prvom razredu počeo sam izdavati rukom pisani (katkada i ilustrovani) '*Glasnik*, list za vojništvo', dakako u jednom jedinom primjerku. (...) *Glasnik* je izlazio u svemu četiri godine. U trećem razredu gimnazije postao sam suradnikom *Pobratima* s prijevodom Platenova *Groba u Buzentu* (ne znajući, da ga je već preveo Jovan Hranilović); u četvrtom sam razredu izdavao i uređivao *Četrtoškolac* u većem formatu, ali u istoj opremi kao *Glasnik*, te je kolao od ruke do ruke među mojim drugovima, vanjskim četvrtoškolcima gimnazije u Travniku. Neki su od njih surađivali. Homer je 'inspirirao' moj komični ep *Lov*, koji je izašao u *Pobratimu* pored ostalih manjih pjesama, prijevoda i sastavaka i opjevao u klasičnim heksametrima doživljaje s Ponira na Vlašiću, gdje smo tada ljetovali u prijateljskoj kući. U šestom razredu izdavao sam (sam za sebe, bez ikakve publike) *Vjesnik prirodopisne zbirke* po uzoru *Glasnika* Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, koji sam tada revno proučavao (...) na kraju sedmoga razreda zatekao me je poziv *Hrvatske Straže* za nagradnu radnju u *Prilogu*; radnju sam napisao preko ferija na pouku svoga dobrog profesora o. Puntigama, koji mi je za nju dao i potrebnu literaturu. Moji ideali bili su nagrađeni sa (ako se ne varam) 30 kruna i to je bio moj putni trošak za sveučilište u Beču. No prije toga već sam stupio u krug *Hrvatske* radnjom *Izlet na Vlašić*, koja je bila štampana u almanahu *Nepredavana predavanja*. Nakon tolike moje publicističke, a naročito uredničke prošlosti«, zaključit će pomalo ironično, »nije ni čudo, da su me odmah poslije moga dolaska u Beč 'zacarili' za urednika *Luči*, koja je počela izlaziti s listopadom godine 1905.«³⁰

»Pero«, koje je primio u ruku kao pučkoškolac, nije ispuštao do kraja života.

28 *Pobratim* XII/1901–1902., 20, 274.

29 *HS(č)* III/1905., 41.

30 *Luč* XXV/1929–1930., 3–4, 99.

2.4.1. »Luč«

Matica toga njegova rada potekla je dakle upravo njegovim uređivanjem *Luči*³¹ i prvim člancima što ih objavljuje u njoj. Svoje četverogodišnje uređivanje (1905–1909) lista hrvatskih katoličkih đaka Maraković je zapravo započeo već proglasom »Na rad, mladi prijatelji«, u kojemu je najavio izlaženje tog »lista za hrv. mladež«. Proglas dakako završava zanosnim apelom: »Hrvati katolici, a napose Ti, hrvatska mladeži! Mi smo evo učinili ovaj odlučan korak, ne štedeć ni najtežih žrtava; Vaša je sada dužnost da nas moralno i materijalno poduprete. Narudžbe na pretplatu kao i sva druga pisma, članci i dopisi neka se šalju na potpisanoga. – Za vjeru i dom!«.³²

Luč koju je tako zapalio pod geslom »Bog, narod, socijalna pravda« trajala je trideset sedam godina, zaključno s godinom 1942–1943. Tih prvih godina list je bio podijeljen na literarni i socijalni dio, uz stranice namijenjene različitim đačkim dopisima, a temeljna svrha bila je provesti organizaciju katoličke mladeži, uvježbavati mladež u publicistici i pridobiti naklonost hrvatskoga javnog mnijenja.

Evo kako se Maraković spominje toga razdoblja. »Ima tomu nešto preko trideset godina kako smo iz Hrvatskog katoličkog akademskog društva 'Hrvatske' u Beču bili poduzeli sistematsko organizovanje katoličkog đastva u hrvatskim zemljama. Bila nas je tek jedna šačica, no ipak smo razdijelili između sebe pojedine pokrajine kao njihovi stalni organizatori–dopisnici. Mene je zapala, pored uređivanja *Luči*, *Hrvatska Slavonija*, gdje sam već, baš po uredničkim vezama imao uporišta za rad«.³³ Potanje o tome piše u spomenutu članku »Pred dvadeset pet godina«: »(...)objektivna historija zna, da je samo jedan dio uredničkog rada bio u njegovim rukama (Marakovićevim, prim. V. L.), dok je istinski faktotum kud i kamo iskusniji i zreliji u tom radu, bio najstariji drug Ivan Butković. Kada je uprava pokojnog b. h. instituta za visokoškolce u Beču zabranila meni, da potpisujem *Luč* kao urednik, došlo je na moje mjesto ime Butkovićevo, i ako je naš rad i dalje ostao jednako podijeljen. Moj je bio literarni dio i svi su moji članci bili naročito potpisani; jedino su nepotpisani bili dopisi uredništva, koje sam u lite-

31 Prvi broj *Luči* donosi programski članak Ivana Butkovića, koji piše kako »80% naših đaka tumara u tminama nihilizma, bez ideala, bez energije, bez samostalnog mišljenja« i želi: »U ovaj kaos pobrkanih pojmova i praznih srdaca neka sjaje naša *Luč*, i neka kaže nepokvarenjoj još mladeži pravi put istine« (I/1905., 1, 3).

32 »Na rad, mladi prijatelji«, *HS(č)* III/1905., 710. Uredništvo *Hrvatske Straže* oduševljeno je pozdravilo *Luč*: »*Luči!* Sjaj hrvatskoj mladeži, koja sjedi u sjeni smrtnoj modernog poganstva, uputi joj noge na put prave prosvjete i napretka. 'Hrvatska te Straža' pozdravlja, želeći ti blagoslov nebeski, sjajni uspjeh i konačnu pobjedu!« (711).

33 »Književno–kritičke monografije. Milan Ogrizović«, *HP* XXVI/1939., 4–6, 190. Te »veze« bili su osječki đaci Ferdo Galović i Andrija Živković, koji su ga »nanjušili« i angažirali za *Luč*. Usp. »Prvo uredništvo *Luči*, nav. mj.

rarnim stvarima također vodio ja.«³⁴ Potom nabraja i sav Butkovićev rad te, skroman, kakav je bio, objašnjava da je »potrebno da se to istakne« kako mu se ne bi pripisivale zasluge za ono što je zapravo radio Butković.³⁵ Dapače, Maraković se, lojalan do kraja, prisjeća i drugih svoji prijatelja i suradnika iz tih prvih dana: Dragana Dujmušića, Josipa Rifela te Grge Galovića. U istome članku, uz razumljiv sentiment, on će na kraju retrospektivno, ali i anticipativno dati ocjenu o tom važnom listu ističući da je »(...)naša *Luč* trajno opravdala svoje ime, postala i ostala svijetlom u tmuni, ognjem žara i svjetlosti, oko kojega su se skupljale stotine i tisuće; ona je postala stijegom, koji se čist i plodonosan vio kroz četvrt stoljeća i uvijek nalazi ruke, koje su ga bez posrtanja pronosile kroz najteža kreševa(...) usuđujem se ustvrditi, da je ovih dvadeset pet godišta *Luči* kao cjelina jedan od najkarakterističnijih i ponajjačih dokumentata o stvaranju XX. vijeka u duši hrvatskog naroda.«³⁶

Iako *Luč* nije bila beletristički list, razumljivo je da je Maraković nastojao u njemu osigurati zapaženiju prisutnost beletrističkih priloga. Kako se hrvao s tim zahtjevom i prispjelim, uglavnom diletantskim materijalom, opisao je tri godine nakon prestanka svojega urednikovanja. »Struktura i značaj lista, koji je u glavnom opća smotra nada sve s organizatornom zadaćom ne dopušta kakav posebni literarni i umjetnički kriterij osim onoga, da je stvar prosječno dobra i da se ne kosi s općim idejama, koje su temelj listu. Dapače, organizatorna ideja nalaže prije svega što jače i što veće privlačenje sila, a tada se, za volju tome glavnom zadatku, mora štošta toga progledati kroz prste, štošta oprostiti i pregristi, s najosobitijim obzirom na početnike.«³⁷

U ovome kratkom odlomku nazrijevamo dva stajališta, nesumnjivo i ljudske osobine, u pristupu djelu i piscu koje je zadržao od početka do kraja svoga kritičarskog rada. Prvo, implicitno, tražio je visoke kriterije, budući da je ovdje morao štošta »progledati kroz prste«; drugo, eksplicitno, imao je uvijek obzir prema početnicima, pristupajući poticajno i ne prenaplašujući nedostatke početničkih radova.

Maraković se godine 1909. vratio u Travnik, a potom je premješten u Banju Luku te više nije uređivao *Luč*. Uredništvo su preuzeli Ferdo Galović i Juraj Prstec, no, kako piše Petar Grgec govoreći o Galoviću, »premda je

34 »Pred dvadeset pet godina«, *Luč* XXV/1929–1930, 3–4, 99. Na sličan način o tome piše u članku »Prvo uredništvo *Luči*«, uz ovaj lirski dodatak: »A kad je *Luč* već bila zapaljena, razbuktila su se đaćka srca na sve strane i trebalo je samo strpljenja u popravljanju, glađenju, odgajanju dok je poziva bilo napretek. Dvije su mi glavne poluge bile za moj rad: Dopisnica uredništva i srednjoškolski literarni listići. Nikada poslije nije intenzivitet na ta dva polja bio tako živ kao onda i ja se s radošću uvijek sjećam onih samotnih tihih časova duboko u noći, kada sam prevrtao drugarske listove i početničke pjesmice, iz njih crpao novo oduševljenje i prelijevao svu svoju dušu u one naoko suhopartne savjete, kako treba u pjesmi brojiti slogove i kada su srokovi čisti« (nav. mj., 7).

35 »Pred dvadeset pet godina«, nav. mj.

36 *Isto*, 100.

37 »Mjesto predgovora«, *Nашe Kolo I/1912.*, HKAD »Hrvatska«, Beč, 1912., 6.

njegov urednički ugled bio vrlo velik, ipak je zaostajao za ugledom Ljubomira Marakovića« (Petar Grgec, *nav. dj.*, 119.). Otišavši iz Beča u provinciju, Maraković je tako ujedno izbjegao biti u žarištu nesuglasica između samih katolika, što su se nazirali već godine 1909. u sporu o podjeli tiska između bečke »Hrvatske« i zagrebačkog »Domagoja«, koji je u tom prvom naletu riješen kompromisno. No Maraković i tada piše, godine 1910. i 1911. uglavnom u *Hrvatskoj Straži*, ali također i dalje u *Luči*, do njezina ugasnuća.

ACCOMPLISHED IDEALS (II)

The 110th Anniversary of the Birth of Dr. Lj. Maraković

Vladimir LONČAREVIĆ

Summary

The Catholic faith was an integral part of the life and work of Dr. Ljubomir Maraković. The first resolute instances of faith being manifested were evident in his first poems. His Catholic position was further exhibited in his editing the high school student newspaper called Luč and later as the main editor of the Hrvatska Prosvjeta (Croatian Enlightenment) magazine. Maraković was also active in Catholic movements in Croatia even reaching the position of president of the Seniorat movement. In the ensuing quarrels between two prominent Catholic groups he always acted as a peacemaker, to reconcile and put an end to the bickering. As a writer he many times presented his Catholic point of view, primarily as promoter and founder of a Croatian Catholic aesthetics.